

УДК 339.9

ІМПОРТНА ПОЛІТИКА: ЗАГАЛЬНІ ЦІЛІ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ

Юлія Іщук; Вікторія Порохня

*Донецький національний університет імені Василя Стуса,
Вінниця, Україна*

Резюме. Досліджено сутність імпоротної політики, її актуальні проблеми та цілі. Проаналізовано динаміку зовнішньої торгівлі в Україні. Визначено, що політика імпортування є важливим інструментом забезпечення економічної незалежності України, збереження власної економічної ідентичності та безпеки. Проаналізовано географічну та товарну структуру імпорту, виділено країни з найвищою часткою імпорту до України та розкрито причини зміни обсягів увезення товарів за широкими економічними категоріями. Зокрема, характеризуючи реальний стан речей в українському імпорті, слід відзначити цікаву геополітичну домінанту: залежність держави від великих поставок енергоносіїв з-за кордону автоматично перетворює країни-постачальники нафти та газу на провідні джерела імпорتنих товарних потоків. І якщо протягом 90-х років ХХ ст. відбулася помітна диверсифікація експорту, то на початку нового століття безумовним лідером поміж інших країн (до початку повномасштабного вторгнення на територію України 24.02.2022) – постачальників продукції до України залишалася Росія, що, звичайно, пояснювалося великими енергетичними поставками. Як наслідок, протягом другої половини 90-х років Україна мала сумарний дефіцит у торгівлі з Росією близько 15 млрд дол США. Це на третину перевищує середній річний експорт нашої держави наприкінці століття. У той же час в Україні виникає потреба в забезпеченні альтернативних каналів енергопоставок, які можуть збільшити значення інших держав, зокрема Азербайджану, в разі досягнення відповідних домовленостей та створення транспортно-трубопровідної інфраструктури. Досліджено актуальні проблеми та пріоритетні напрямки розвитку імпоротної політики в Україні. Визначено, що ефективним засобом розв'язання проблеми оптимізації імпорту є митна політика, що враховує конкуренцію товарів на національному ринку з товарами вітчизняного виробництва, способи, що сприяють прискоренню НТП. Митна політика має формуватися на базі загальнонаціональної науково-технічної стратегії. Таким чином, проведене дослідження чітко окреслює, що удосконалення імпоротної стратегії в рамках виваженого імпортозаміщення шляхом державної підтримки національних виробників високотехнологічної продукції та підтримки малого бізнесу дозволить підвищити конкурентоспроможність як окремих галузей, так і вітчизняної економіки загалом.

Ключові слова: імпорт товарів та послуг, оптимізація імпорту, інвестиції, регулювання імпоротної політики.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.02.105

Отримано 29.03.2022

UDC 339.9

IMPORT POLICY: GENERAL GOALS AND CURRENT PROBLEMS OF UKRAINE

Yuliia Ishchuk; Viktoriia Porokhnia

Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnitsya, Ukraine

Summary. The essence of import policy, its current problems and goals are investigated in this paper. The dynamics of foreign trade in Ukraine is also analyzed. It is determined that the import policy is an important tool for ensuring Ukraine's economic independence, preserving its own economic identity and security. The

geographical and commodity structure of imports is analyzed, the countries with the highest share of imports to Ukraine are identified and the reasons for changes in the volume of imports of goods by broad economic categories are revealed. In particular, characterizing the real state of affairs in Ukrainian imports, it should be noted an interesting geopolitical dominant: the state's dependence on large energy supplies from abroad automatically turns countries – suppliers of oil and gas to leading sources of imported trade flows. And if during the 90s of XX century. there was a noticeable diversification of exports, then at the beginning of the new century the undisputed leader among other countries (before the full-scale invasion of Ukraine 24.02.2022) – suppliers of products to Ukraine remained Russia, due to large energy supplies. As a result, during the second half of the 1990s, Ukraine had total trade deficit of about \$ 15 billion with Russia. USA. This is a third more than the average annual exports of our country at the end of the century. At the same time, Ukraine needs to provide alternative energy supply channels that can increase the importance of other countries, including Azerbaijan, if the relevant agreements are reached and the transport and pipeline infrastructure is created. Current issues and priority areas of import policy in Ukraine are analyzed. It is determined that effective means of solving the problem of import optimization is the customs policy, which takes into account the competition of goods on the national market with domestic goods, ways to accelerate the STP. Customs policy should be formed on the basis of national scientific and technical strategy. Thus, the investigation clearly outlines that the improvement of import strategy in the framework of balanced import substitution through government support for national producers of high-tech products and support for small businesses will increase the competitiveness of both individual industries and the domestic economy as a whole.

Key words: *import of goods and services, optimization of imports, investments, regulation of import policy.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.02.105

Received 29.03.2022

Постановка проблеми. Наразі економіка України розвивається надзвичайно стрімко та нерівномірно у зв'язку з динамічними трансформаціями економічного та політичного життя в середині країни та за кордоном. Активна позиція України в транснаціональних процесах сприяє ефективному використанню потенціалу національної економіки та надає більше можливостей щодо участі в міжнародних торговельних операціях. Розвиток міжнародної торгівлі – це запорука стрімкого та інтенсивного економічного зростання, який дозволяє покращити стандарти життя населення в країні та вивести її на вигідніші позиції на міжнародній арені. З огляду на вказані вище твердження, можна сказати, що дослідження міжнародної торгівлі санкціонує основні засади формування імпоротної політики держави, що також виступатиме каталізатором зміцнення економічної безпеки України.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Проблема сучасного стану проведення імпорتنних операцій в Україні є досить актуальною на даний час. Свідченням цього є прийняття Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Найбільш ґрунтовно ця проблема розглянута у працях таких вітчизняних вчених, як: Мазаракі А. А., Мельник Т. М., Іксарова Н. О., які досліджували зовнішню торгівлю України ХХІ-го століття [7]. У своєму підручнику «Міжнародна економічна діяльність України» Новицький В. Є. розглянув особливості МЕДУ на сучасному етапі в комплексі різноманітних форм співробітництва, інструментів макроекономічного регулювання та комерційної діяльності, взаємин з іншими країнами [4]. Талавіра Є. В. розкрила питання сучасних тенденцій регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах глобалізації у своїй статті [6].

Метою дослідження є оцінювання імпортного стану України та пошук шляхів раціоналізації імпоротної діяльності як одного із важелів подальшого соціально-економічного розвитку.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові завдання: дослідити сутність імпоротної політики, її актуальні проблеми та цілі; проаналізувати динаміку зовнішньої торгівлі в Україні; визначити роль в економічній незалежності України; проаналізувати географічну й товарну структуру імпорту, виділити країни з найвищою часткою імпорту до України та розкрити причини зміни

обсягів увезення товарів за широкими економічними категоріями; визначити актуальні проблеми та пріоритетні напрямки розвитку імпоротної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Імпорт продукції та послуг, як і експорт, є одним із найважливіших показників, який характеризує стан соціально-економічного розвитку держави та її конкурентноздатність у системі міжнародних економічних відносин. Зважаючи на те, що сальдо міжнародної торгівлі має бути ефективним (експорт перевищує або близький до еквівалентності з імпортом у вартісному виразі), можна консеквентно сформулювати мету імпоротної політики держави. Вона полягає в тому, аби імпортні поставки в країну були винятково обґрунтованими й не перевищували необхідних обсягів.

Основними видами українського товарного імпорту традиційно є паливно-енергетичні ресурси, продукти нафтопереробки, сировина та продукція хімічної і нафтохімічної промисловості, вироби металургії, товари легкої промисловості, машинобудування, електроніка, товари харчової промисловості (рис. 1) [1].

Рисунок 1. Структура імпорту товарів до України з країн ЄС у I півріччі 2021 року

Figure 1. The structure of imports of goods to Ukraine from EU countries in the first half of 2021

Державна служба статистики повідомляє, що експорт товарів з України у 2020 році становив 49,21 млрд дол., що на 1,7% менше, ніж у 2019 році. Імпорт товарів в Україну за вказаний період становив 54,10 млрд дол, на 11,0% менше проти 2019 року. Відповідно, сальдо зовнішньої торгівлі України було від'ємним і становило 4,88 млрд дол (за 2019 рік цей показник також був від'ємним і становив 10,75 млрд дол.). Зовнішньоторговельні операції у 2020 році проводились із партнерами з 234 країн світу. За 2020 рік у порівнянні з 2019 роком імпорт товарів скоротився на 11,0%, до 54,10 млрд дол, експорт – на 1,7%, до 49,21 млрд дол.

Найбільше товарів за 2020 рік Україна імпортувала з Китаю (на 8,31 млрд дол; на 9,8% менше, ніж за 2019 рік), Німеччини (на 5,34 млрд дол; на 10,8% менше) та Російської Федерації (на 4,54 млрд дол; на 35,0% менше).

Основними товарними позиціями українського імпорту за 2020 рік були машини, обладнання та механізми (на 11,54 млрд дол; на 13,3% менше, ніж за 2019 рік), палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (на 7,75 млрд дол; на 36,3% менше), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (на 7,33 млрд дол; на 2,0% менше).

Імпорт в Україну знизився до 6186,60 млн доларів у січні з 7933,20 млн доларів у грудні 2021 року (рис. 2) [2].

Рисунок 2. Динаміка імпорту товарів і послуг в Україні за 2021–2022 р.р.

Figure 2. Dynamics of imports of goods and services in Ukraine in 2021–2022

Характеризуючи реальний стан речей в українському імпорті, слід відзначити цікаву геополітичну домінанту: залежність держави від великих поставок енергоносіїв з-за кордону автоматично перетворює країни-постачальники нафти та газу на провідні джерела імпорتنних товарних потоків. І якщо протягом 90-х років ХХ ст. відбулася помітна диверсифікація експорту, то на початку нового століття безумовним лідером поміж інших країн (до початку повномасштабного вторгнення на територію України 24.02.2022) – постачальників продукції до України залишалася Росія, що, звичайно, пояснювалося великими енергетичними поставками. Як наслідок, протягом другої половини 90-х років Україна мала сумарний дефіцит у торгівлі з Росією близько 15 млрд дол США. Це на третину перевищує середній річний експорт нашої держави наприкінці століття. У той же час в Україні виникає потреба в забезпеченні альтернативних каналів енергопоставок, які можуть збільшити значення інших держав, зокрема Азербайджану, в разі досягнення відповідних домовленостей та створення транспортно-трубопровідної інфраструктури.

Актуальними ж проблемами імпортової політики України є:

- повномасштабна війна на території України значно ускладнює експортно-імпортні операції;
- значна залежність України від критичного імпорту, в першу чергу, від паливно-енергетичних ресурсів. В Україні за весь період існування її як незалежної держави не була проведена робота щодо розгалуження джерел надходження таких ресурсів та уникнення залежності від монопольного їх постачальника, зокрема Росії;
- зниження якості власних запасів спричиняє використання застарілих технологій і викликає потребу в імпорті;
- відсутність ресурсозберігаючих технологій і незначний відсоток заміни традиційних видів ресурсів на нетрадиційні – сонячної, вітрової енергії, супутнього газу, метану вугільних шарів, етилового спирту;
- обмеження ввезення на територію України тієї продукції, яка стає на заваді розвитку молодих галузей обробної промисловості та тих сфер виробництва, які ще не реформувалися й лише переходять на шлях ринкової діяльності;

- недобросовісна конкуренція, а саме недостатня кількість ефективних механізмів антидемпінгових розслідувань та процедур стосовно іноземних фірм, які можуть бути звинуваченими в монополізації;

- відсутність виробництв альтернативних імпортом поставкам;

- наразі Україну не можна назвати інвестиційно привабливою державою, особливо у тих галузях, які програють у міжнародній конкурентній боротьбі [3].

Проблема оптимізації імпорту не означає зниження його абсолютної продуктивності. З одного боку, лише кількісні показники загального імпорту не відображають ступеня їхньої ефективності. З іншого боку, заходи, спрямовані на скорочення імпорту, дійсно можуть позитивно впливати на національну економіку, але іноді завдають значної шкоди. Надмірний ентузіазм щодо розроблення антиімпортних продуктів може бути особливо небезпечним. Адже за своєю природою такий підхід значною мірою обмежує ринковий розвиток національного виробництва. Передумовою антиімпортних цілей є зосередження насамперед на внутрішньому ринку, чого може бути недостатньо для створення сильної та ефективної ринкової структури навіть у країні, значно більшій за Україну.

Ефективним засобом розв'язання проблеми оптимізації імпорту є митна політика, що враховує конкуренцію товарів на національному ринку з товарами вітчизняного виробництва, способи, що сприяють прискоренню НТП. Митна політика має формуватися на базі загальнонаціональної науково-технічної стратегії.

На відміну від регулювання експорту, політика оптимізації імпорту більшою мірою використовує інструменти тарифного (митний тариф) і нетарифного (квоти, ліцензії) обмеження. Однак використовуються також інструменти підтримки (прямі чи непрямі), які можуть бути спрямовані на покращення загального економічного середовища країни, як фактор ефективнішого використання імпорту, а також підтримка вітчизняної промисловості для конкуренції з іноземними конкурентами на внутрішньому та зовнішньому ринках [4].

В умовах глобалізації та лібералізації торгівлі особливо ефективним інструментом боротьби з імпортом є запровадження механізму антидемпінгового розслідування, який формально йому не суперечить. Практика України свідчить, що цей формально правильний інструмент боротьби з недобросовісною конкуренцією шляхом незаконного встановлення цін може стати засобом протидії конкурентам загалом. Наприклад, передбачуваний демпінг міг бути пов'язаний із вищою продуктивністю чи нижчою заробітною платою: і перше, і друге пропонують нижчі ціни й насправді не пов'язані з недобросовісною конкуренцією.

Для України на початку XXI ст. актуальним завданням є саме запобігання необґрунтованому проникненню на її територію товарів за демпінговими цінами. Конкретні практичні завдання можна і слід розв'язувати відповідно до чинного законодавства, зокрема Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність», в якому сформульовано підстави для відповідних санкцій [5].

Підсумовуючи викладене, можна визначити основні напрямки оптимізації імпорту в Україні, а саме:

- ґрунтовна раціоналізація енерго- та матеріалоємності, просування економічно ефективних технологій у виробництві та побуті;

- перехід на використання альтернативних імпортом джерел енергії – сонячної енергії, вітру, супутнього газу, метану вугільних пластів, етанолу (джерелом яких можуть бути побічні продукти та відходи сільського господарства та агропереробки, у тому числі цукрові буряки після технологічних процесів); рекомендується, щоб деяке виробництво електроенергії з використанням природного газу було перетворенням заводу на вугільне паливо;

- збільшення розвідки та власного видобутку нафти і газу, а також збільшення видобутку в паливному секторі;
- розширення на території України виробництва товарів іноземних брендів з найкращими споживчими характеристиками та високим попитом;
- обмеження імпорту в Україну тієї продукції, яка перешкоджає формуванню молодих виробничих галузей, а також тих сфер виробництва, які не встигають вчасно реформуватися;
- впровадження ефективних антидемпінгових розслідувань та процесуальних механізмів для іноземних компаній, які можуть бути звинувачені в недобросовісній конкуренції;
- розвиток заміників імпорту (з урахуванням того, що основним напрямком відкритої економіки України має бути модель національної спеціалізації, а не економіка за принципом «усе – сам»);
- стимулювання інвестицій для розвитку галузей економіки, які зазнали невдачі в міжнародній конкуренції, в тому числі на внутрішніх ринках через об'єктивний дефіцит фінансових ресурсів [6].

Висновки. Вжиття заходів щодо зниження імпортозалежності від іноземних виробників стало пріоритетом внутрішньої імпортової політики. Національна економіка має насамперед зосередитися на продовольчому самозабезпеченні, а участь у міжнародному поділі праці має лише відігравати відповідну роль. У зв'язку з цим необхідно розглянути перехід від політики лібералізації зовнішньої торгівлі продуктами харчування до політики аграрного протекціонізму на основі збалансованого зовнішньоторговельного механізму захисту та державної підтримки внутрішнього продовольчого ринку [7]. Україна – це країна, яка має потужний ресурсний і територіальний потенціал для реального прогресивного розвитку в багатьох сферах економічної діяльності. Саме тому вдосконалення імпортової стратегії в рамках виваженого імпортозаміщення шляхом державної підтримки національних виробників високотехнологічної продукції та підтримки малого бізнесу дозволить підвищити конкурентоспроможність як окремих галузей, так і вітчизняної економіки загалом.

Conclusions. Taking measures to reduce import dependence on foreign producers has become a priority of domestic import policy, and as it was already noted, the national economy should focus primarily on food self-sufficiency, and participation in the international division of labor should play only appropriate role. In this regard, it is necessary to consider the transition from the policy of liberalization of foreign trade in food to the policy of agrarian protectionism based on balanced foreign trade mechanism to protect and support the domestic food market. [7] Ukraine is the country that has strong resource and territorial potential for real progressive development in many areas of economic activity. That is why the improvement of import strategy within the framework of balanced import substitution through state support of national producers of high-tech products and support of small business will increase the competitiveness of both individual industries and the domestic economy as a whole.

Список використаної літератури

1. Макаренко М. І. Сучасні детермінанти трансформації імпортової політики в Україні. Ефективна економіка. 2019. № 10. С. 45–53.
2. Інфографіка щодо загальних підсумків імпорту товарів України у I півріччі 2021 року. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3191377-import-tovariv-v-ukrainu-skorotivsa-na-11-derzstat.html>.
3. Багінський Д. В. Аналіз експортно-імпортової політики в Україні: IV Всеукраїнська конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні проблеми розвитку підприємств харчової промисловості: теорія та практика». 2016 р. С. 133–134.
4. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: підручник. К.:КНЕУ, 2003. 948 с.
5. Закон України Про зовнішньоекономічну діяльність. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.

6. Талавіра Є. В. Сучасні тенденції регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах глобалізації. *Ефективна економіка*. 2014. № 9. С. 7–11.
7. Мазаракі А. А., Мельник Т. М., Іскарова Н. О. *Зовнішня торгівля України: XXI століття: монографія* / за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2016. 600 с.

References

1. Makarenko M. I. (2019) Suchasni determinantu transformatsii importnoi polityky v Ukraini. [Modern determinants of import policy transformation in Ukraine]. *Efektivna economica*. No. 10. P. 45–53.
2. Mylytymediyna platforma inimovlenia Ukrainu Ukrinform. Infografika shchodo zagalnyh pidsymkiv importu tovariv y I pivrichi 2021 roky. [Multimedia platform of foreign broadcasting of Ukraine Ukinform. Infographics on the general results of imports of goods of Ukraine in the first half of 2021]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3191377-import-tovariv-v-ukrainu-skorotivsa-na-11-derzstat.html>.
3. Baginsky D. V. (2016) Analis exportno-importnoi polityky v Ukraini. [Analysis of export-import policy in Ukraine]. IV Vseukrainska konferentsia studentiv, aspirantiv ta moloduh vchenyh "Sychasni problem rozvutky pidpruemstv kharchovoi promyslovosti". P. 133–134.
4. Novitsky V. E. (2003) *Mizhnarodna ekonomichna diialnist' Ukrainu*. [International economic activity of Ukraine] Textbook. K.: KHEU. P. 948.
5. Verkhovna Rada Ukrainu. Zakon Ukrainu pro zovnishnioeconomichny dialnist'. [Verkhovna Rada of Ukraine Law of Ukraine on Foreign Economic Activity]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.
6. Talavira E. V. (2014) Suchasni tendentsii regyliivania zovnishnioeconomichnoi dialnosti. [Current trends in the regulation of foreign economic activity of enterprises in the context of globalization]. *Efektivna economica*. No. 9. P. 7–11.
7. Mazaraki A. A., Melnyk T. M., Iskarova N. O. (2016) *Zovnishnia torgivlia Ukrainu: XXI stolitia*. [Ukraine's foreign trade: XXI century]. Kyiv. nats. Torg.-econ. un-t. P. 600.